

Jde to bez drog ?

Není možné, aby nepřišla pohoršení, ale běda tomu, skrze koho pohoršení přichází...

Luk 17,1 : Mat 18,7

Petr Petr (1,2,) , Kalová Hana (1,2, 6) , Adlerová Michaela (1) , Faltýsek Mojmír (3), Doudová Martina (4), Veselý Milan (5), Vurm Vladimír (7)

- 1) Oddělení sociální a klinické farmakologie,
katedry veřejného a sociálního zdravotnictví, ZSF JU Č.Budějovice
- 2) Pracoviště klinické farmakologie, Nemocnice Č.Budějovice a.s.
- 3) Všeobecná zdravotní pojišťovna, Okresní pobočka Tábor
- 4) Laboma spol. s r.o., České Budějovice
- 5) Policie České Republiky, Správa Jihočeského kraje,
České Budějovice
- 6) nadační fond EMA, European Medical Agency
- 7) Katedra veřejného a sociálního zdravotnictví ZSF JU

Souhrn

Autoři shrnují informaci o technických a formálních předpokladech testování osob na návykové látky/drogy mimo systém zdravotní péče. Vyzdvihují preventivní význam těchto postupů, a na příkladech dokumentují možnosti vytvářet prostředí a situace drog prosté.

Klíčová slova

Testování na přítomnost návykových látek/drog , screening, pracoviště drog prosté, ohrožení pod vlivem návykové látky.

Summary

Authors inform in a condensed concise form about the technical and formal prerequisites to test population on substances of abuse/drugs presence beyond the frame of health services. They put full stress on the preventive role of these activities, and give examples of Drug Free Workplace policies.

Key words.

Substances of abuse/drugs testing, screening, drug free workplace, threats under the influence of substances of abuse.

Prakticky u všech sociálně patologických jevů panuje jak v širší, tak bohužel většinou i v odborné veřejnosti názor, že zlo je jaksi nevyhnutelné. Podobně reagoval kdysi ministr Uvarov na interpelaci opořice v carské dumě, ve věci masové střelby do dělnictva ve státních zlatých dolech na řece Lena slovy ... **tak bylo, jest a bude.**

Jakoby hlavním problémem ve věci závislosti obecně, a drog zvláště bylo jak daný stav akceptovat jako historicky nutný, při zachování důstojnosti a „práv“ dnešních konsumentů, zítřejších delikventů.

Vědomí toho, v jakém prostředí se nacházím, co a kdo mne obklopuje, a schopnost identifikovat odlišit a rozlišit „vlastní“ a „nikoliv vlastní“, „moje“ a „cizí“ obecně „eu“ a „xeno“ patří k základním principům existence života a to zejména v jeho holistickém konceptu.

I zdánlivě všudypřítomné drogy se staly předmětem reglementace, dozoru a intervence ve snaze vytvořit prostředí drog prosté (drug free) a to cestou prosazení a zavedení (implementace) přístupu zajišťujícího prostředí bez drog (drug free policy). Je tomu tak zejména ve Spojených státech, a to v neposlední řadě i v Kalifornii, mediálně presentované jako „tolerantní“ a „liberální“.

Nástrojem který umožňuje detegovat „s kým mám tu čest“ a kdo je vlastně mým sousedem, spolupracovníkem, spolužákem, prostě bližním, je testování na přítomnost drog v lidském těle.

Toto testování

- **testing** se při opakovaném provádění a ozřejmění časových souvislostí označuje jako monitorování

- **monitoring.**

Testování náhodně vybraných osob se označuje jako

random testing (to je výraz užívaný v právních souvislostech, pro epidemiologii se zde používá výraz **screening** .

Testování osob u nichž je důvodné podezření na přítomnost drogy (návykové látky) se označuje jako „testování při důvodném podezření“

-**reasonable suspicion testing** .

Testování osob v souvislosti s proběhlou nehodou se označuje jako testování po nehodě

- **post accident testing** .

Jakékoliv testování, které navazuje **na** a kontroluje výsledky z předchozího testování se označuje jako sledovací testování

-follow-up testing

Technické podmínky a předpoklady pro testování osob na přítomnost drog/návykových látek.

Z metodického hlediska je na takováto testování nutno pohlížet jako na zvláštní případ obecnějšího jevu, totiž terapeutického monitorování léků/drog (Therapeutic Drug Monitoring-TDM) .

Naprostozadatelné postavení zde má obor Klinická farmakologie, která konceptuálně, metodologicky, metodicky i normotvorně průběžně vytváří a dynamicky mění postup „lege artis“.

Obecně řečeno, jde o stanovení koncentrace látky v seru , nebo jiném biologickém materiálu vyšetřované osoby a interpretaci shledaných skutečností. Již odebrání vzorků a jejich uchování (předanalytická fáze) musí proběhnout v takových časových intervalech, aby reflektovaly časové období které chceme zkontrolovat. Jinak není možno zajistit odpovídající interpretaci shledaných hodnot. Pro vyšetřování osob v souvislosti s užíváním návykových látek/drog se nejčastěji používá jako biologický materiál moč, nověji i sliny a vlasy.

Ve Spojených státech existuje velmi těsná právní reglementace jak pro odběry a uchování vzorků, tak pro jejich zpracování a provádění příslušných měření.

Ústřední orgán státní správy na federální úrovni, SAMSHA (Substance Abuse and Mental Health Services Administration) vydává certifikáty pro laboratoře, jejichž výsledky jsou pak akceptovány na federální-celostátní úrovni.

Nejčastěji používanou metodou pro testování moči v těchto souvislostech je immunoassay. Testování lze dnes provádět jak v tradičních „klasických“ laboratořích, tak, a to prakticky na stejném principu, i mimo laboratoř, tedy „v terénu“.

Pro testovací soupravy používané takto mimo laboratoře a mimo zdravotnická zařízení je nutné obdržet povolení FDA (Food and Drug Administration), což je obdoba našeho SÚKL (Státní ústav pro kontrolu léčiv).

Typickým místem, kde se takováto vyšetření provádějí je na pracovišti, ve škole, v zařízeních sociální péče („ domy na půl cesty “), a ve

zdravotnických zařízeních, nikoliv však u pacientů, ale u personálu (jde tedy též o testování na pracovišti).

Výsledky takovýchto vyšetření jsou akceptovány pro úřední účely, a pro jejich provádění jsou komerčně dostupná uživatelská balení - sety, kity. Platí zásada, že pozitivní výsledek stanovení provedeného v terénu , z moči, slin, či vlasů, by měl být potvrzen vyšetřením krve/sera provedeným v klasické laboratoři, klasickou metodou. Takovouto celosvětově akceptovanou metodou je GC-MS (gas chromatography-mass spectrometry - plynová chromatografie-hmotnostní spektrometrie). Uznání si udržuje i HPLC (high performance liquid chromatography- vysokovýkonnostní kapalinová chromatografie).

Zatímco provedení testování v terénu je technicky dobře proveditelné, a přitom z právního hlediska široce diskutované a často problematisované, je kontrolní vyšetření v referenční laboratoři z právního hlediska celkem bezproblémové (musí jít o certifikovanou laboratoř) přitom z praktického hlediska svízelné, pro malou dostupnost GC-MS a její finanční náročnost. Přitom nejde jen o zajištění spolehlivých, reprodukovatelných a přesných výsledků.

Musíme zde citovat Doc. MUDr. Milana Grundmanna, C.Sc., předsedu Sekce klinické farmakologie České společnosti experimentální a klinické farmakologie ČLSJEP, který neúnavně zdůrazňuje, že..... referenční laboratoř musí být navíc schopna poskytovat výsledky v přijatelném čase, dodržet podmínky důvěrnosti/confidentiality a zejména musí být schopna výsledky **interpretovat**, a musí zadavateli umožnit celý stav a situaci **konsultovat** .

Právní situace ve věci testování osob na návykové látky/drogy.

V tomto příspěvku se zabýváme vyšetřováním osob mimo rámec zdravotní péče.

Ve Spojených státech existuje inspirativní přístup a zásada, že federální peníze se smějí utrácet jen na pracovištích která jsou drog prosta (**drug free workplace**).

To platí nejen pro organizace a subjekty z federální úrovně zřizované, řízené či spravované, ale dokonce i pro příjemce grantů, dotací a subvencí.

Zákon (**Federal Drug-Free Workplace Act, 1988**) zavádí povinnost příjemců federálních finančních zdrojů udržovat svá **pracoviště drog prostá** přičemž je zavazuje:

- přijmout nápravná opatření u osob s prokázanou přítomností drogy/návykové látky
- přijmout a publikovat “ Prohlášení o zavedení pracoviště prostého drog“
- Zavést a provádět „Soubor opatření “ jímž bude příznivý stav vytvářen a udržován
- Zavést provádět a udržovat trvalý program uvědomění a bdělosti ve věci drog pro své zaměstnance
- Zavazuje zaměstnance neprodleně informovat svého zaměstnavatele pokud u něho došlo k průkazu přítomnosti návykových látek/drog
- Zavazuje zaměstnavatele informovat neprodleně federální úřady o průkazu návykových látek/drog u svého zaměstnance.

Stát Kalifornie přijal v roce 1990 California Drug-Free Workplace Act of 1990. Je to vlastně adopce/akceptace federální normy do podmínek Státu Kalifornie, navíc však zavádí zajímavé rozšíření, a sice zavazuje zaměstnavatele informovat zaměstnance o tom jak si zajistit **dostupné léčení**.

Nejpřísněji upravuje podmínky pro testování pracovníků resort dopravy (Department of Transportation) ,který vydal v roce 1991 „ Department of Transportation Regulations of 1991 “.

Všichni zaměstnavatelé, kteří používají motorová vozidla ke komerčním účelům pro dopravu jsou povinni zavést pro všechny řidiče program

“ Pracoviště drog prosté“

který musí obsahovat:

- testování na přítomnost návykových látek/drog **před přijetím do zaměstnání** a dále
- náhodné testování / screening / random testing

- testování při důvodném podezření / reasonable suspicion testing
- testování po nehodě/ post accident testing
- sledovací testování/ follow-up testing

tedy prakticky všechny vůbec existující možnosti testování.

V České republice vytváří právní rámec pro testování osob na přítomnost návykových látek/drog a to prakticky ve všech výše uvedených možnostech a formách jednak Trestní zákon, dále Zákoník práce a nově přijaté zákony, Zákon 95/2004 zkráceně označovaný jako „zákon o lékařích“ a Zákon 96/2004 „zákon o nelékařích“.

Trestní zákon ve svém § 201 řeší „Ohrožení pod vlivem návykové látky“ ve vztahu k zaměstnání či jiné činnosti, při které může dojít k ohrožení života nebo zdraví lidí, nebo být zúsobena značná škoda na majetku. V následujícím § 201 a „Opilství“ je upraven právní stav pro případy, kdy se osoba uvedla do stavu nepřičetnosti.....požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak...

Zákoník práce v § 135 odstavec (4), písm. e) stanovuje zaměstnancům povinnost

...nepožívat alkoholické nápoje a nezneužívat jiné návykové látky na pracovištích zaměstnavatele a v pracovní době i mimo tato pracoviště, a dále zejména povinnost...nevstupovat pod jejich vlivem na pracoviště.... V písm. g) pak ukládá zaměstnancům povinnostpodrobit se na pokyn příslušného vedoucího zaměstnance stanoveného v pracovním řádu zjištění, zda není pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek. V odstavci (5) pak Zákoník práce výslovně stanoví, že odstavce 1 až 4 se přiměřeně vztahují i na osoby, které se s vědomím zaměstnavatele zdržují na jeho pracovištích.

U zákonů 95 a 96 / 2004 nastupuje k obecně platným požadavkům stanoveným Zákoníkem práce navíc požadavek bezúhonnosti, kdy případná kolise pracovníka s ustanoveními §§ 201 a 201a Trestního zákona má i deletrvající účinky.

Je tedy nepochybné, že zaměstnavatelé v České republice nemohou dostat požadavkům výše uvedených zákonných norem, pakli nezajistí pro svoji organizaci možnost skutečně fyzicky testovat zaměstnance a jim přiměřeně na roveň postavené osoby na přítomnost návykových látek/drog. I při velmi úzkém a striktním výkladu intimovaného textu jde nepochybně o zaměstnance, dále osoby vykonávající stáž, či praktickou výuku, a o studenty a žáky, kteří nejsou sice zaměstnanci, ale s vědomím zaměstnavatele svých učitelů se zdržují na pracovištích svých škol, kde plní své studijní povinnosti.

Co teď?

Celá problematika testování na přítomnost návykové látky/drogy má převážně **preventivní charakter**. Technický pokrok umožňuje provádět nutná vyšetření i zaškoleným neprofesionálem, kterým může být i vyšetřovaná osoba sama. Pak hovoříme o tzv. self testingu, self-monitoringu, či self-screeningu .

V Jihočeském kraji existují dva projekty využívající možnost terénního stanovení přítomnosti návykových látek/drog . **V Táboře** jde o projekt „Prevence drogové závislosti v Táboře “ realizovaný ve spolupráci města Tábor, (zejména městské policie Tábor) a Všeobecné zdravotní pojišťovny. V tomto projektu jsou používány výrobky Dynex Saliva Screen 5 Drug, výrobce Dynex Technologies spol. s r.o., Na Čihadle 32, 160 00 Praha 6.

V Českých Budějovicích , na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské university organizuje Oddělení sociální a klinické farmakologie Katedry veřejného a sociálního zdravotnictví projekt „Prevence a screening pasivní expozice kanabinoidům “ , s použitím výrobků Dade Behring, Koněvova 210, 130 00 Praha 3, zejména produktu Syva Rapid Test 1 parametr, o.č.6A029 Kanabinoidy THC.

Oba projekty mají charakter projektů pilotních. Předpokládají shromáždit do konce IIQ 2005 údaje v řádu maximálně desítek provedených testování/stanovení . Cílem je získat s touto činností vlastní zkušenosti, vytvořit realizační týmy pro další projekty většího rozsahu, a zejména na podkladě vyhodnocení těchto pilotních studií připravit design, vytvořit protokoly a poté takovéto projekty většího rozsahu realizovat . Jejich design bude vycházet z obecně existující společenské poptávky dané jak

zvyšující se incidenci a prevalenci drogových závislostí, tak požadavky výše citovaných právních norem, zejména § 135, odstavec 4 písm. g) Zákoníku práce.

Jde to bez drog?

Tato otázka je současně názvem našeho sdělení . Odpovídáme na ni již dnes a naše odpověď je současně pracovní hypotézou.

Ano, jde. Ale ne všude, ne vždycky a ne trvale. Cílem našich snah musí být maximalisovat počet míst kde to jde, počet situací ve kterých to jde, a dobu trvání stavu bez drog / drug free.

K tomu potřebujeme nástroj pro diagnosu, monitorování a kontrolu skutečné situace.

Právních nástrojů máme již dnes několik. Přijetí souhrnné zákonné úpravy inspirované zkušenostmi kupř. z USA , kde se vytvořením stavu „ bez drog“ zabývá federální legislativa i legislativy jednotlivých států Unie již od roku 1988 stojí přinejmenším za úvahu.

Skutečně pracovním nástrojem je testování na přítomnost návykových látek/drog v terenní praxi. Jen to nám umožní odpovědět si na zdánlivě tak banální otázky jako jsou.... s kým vlastně jsem na světě? S kým / s čím bdím, spím, jím , „ chodím“, pracuji, žiju.....

Co skrze mne/ ji / něho přichází do tohoto světa?